

Джерело: <https://www.schoollife.org.ua/243-2020/>

**Тема:** Подвоєння букв на позначення збігу однакових приголосних звуків

**Соціокультурна тема:** Рідна мова – то душа народу.

**Мета навчальна:** поглибити знання учнів про подвоєння букв на позначення збігу однакових приголосних звуків; навчити розрізняти подвоєння букв та подовження м'яких приголосних; виробити уміння правильно вимовляти слова з подвоєними та подовженими приголосними звуками; удосконалювати та закріпити орфографічні навички; формувати вміння правильно працювати з підручником та дидактичним матеріалом;

**розвивальна:** розвивати увагу, пам'ять, логічне мислення, спостережливість, вміння аналізувати та зіставляти мовні факти; вдосконалювати навички зв'язного мовлення та збагачувати словниковий запас учнів;

**виховна:** виховувати повагу та інтерес до рідної мови, бажання вчитися та самостійно поповнювати свої знання.

**Тип уроку:** урок вивчення нового матеріалу

**Обладнання:** підручник, таблиця „Подвоєння букв на позначення збігу однакових приголосних звуків”, картки з індивідуальним завданням.

**Епіграф:**

Я так люблю розкошувати  
Серед безмежжя рідних слів.  
Вінки барвисті з них сплітати,  
Вслухатись в їхній переспів.

Словами будем вишивати  
Найкращі в світі рушники,  
І сонце й зорі малювати,  
І мандрувати у віки.

*М.Барчук*

## **ХІД УРОКУ**

### **I. Організаційний момент**

1. Станьте, діти, всі дружненько,  
Привітайтеся всі гарненько  
Привітайтеся: „Добрий день!”  
Продзвенів дзвіночок: „ Дзень – дзелень”  
Урок мови починаймо  
І за парти всі сідаймо.

### **2. Створення ситуації очікуваного успіху**

- Який настрій у Вас діти? Запишіть його на поданих Вам аркушах паперу.
- Чого Ви очікуєте від сьогоднішнього уроку? (Відповіді дітей: ігор, вікторин, подорожей, цікавих вправ, хвилинок фантазії.)
- Зараз усі ваші очікування ми зберемо у чарівну скриньку й віддамо Мовній Феї. Думаю, що на кінець уроку у всіх Вас буде чудовий настрій, такий як у цієї Мовної Феї.

### **II. Актуалізація опорних знань учнів**

- 1. Кілька учнів зачитують свої твори про хліб, пояснюють орфограми в словах.*
- 2. Хвилинка фантазії: „ Я в країні орфограм”*
- 3. Прочитайте подані слова, дотримуючись правильної вимови. Спробуйте пояснити у них орфограми.*

Осінь – осінній;

зоря – беззоряний;

туман – туманний.

### **III. Оголошення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів.**

Рідне слово! Скільки в ньому чарівних звуків, материнської лагідності і доброти, мудрості земної, закладеної ще нашими славними предками.

Кожне слово рідної мови має своє обличчя; як у квітки, у нього неповторний свій аромат, свій колір.

Справа кожної людини – вдосконалювати своє мовлення, збагачувати словниковий запас, плекати рідну мову, дбати про її красу та милозвучність.

Сьогоднішній наш з вами урок української мови знову буде проходити у Країні Орфографії. Тож зараз ми туди і вирушимо, де знову будемо стояти на містку між вивченим матеріалом у початкових класах, і тим, із чим ми зараз будемо знайомитися. Урок пройде у формі заочної мандрівки. Кожен учень активно буде працювати та демонструвати свої знання. Давайте відкриємо робочі зошити і запишемо тему нашого уроку. Вона звучить так: „Подвоєння букв на позначення збігу однакових приголосних звуків”. А зараз я Вам зачитаю і епіграф до уроку.

Я так люблю розкошувати  
Серед безмежжя рідних слів.  
Вінки барвисті з них сплітати,  
Вслухатись в їхній переспів.  
Словами будем вишивати  
Найкращі в світі рушники,  
І сонце й зорі малювати,

І мандрувати у віки.

М.Барчук

Соціокультурну тему я обрала про мову, адже незабаром міжнародний день мови, тому я з Вами і хочу поговорити про мелодійну українську мову.

Тепер, коли Ви вже записали тему уроку до робочих зошитів, почули епіграф, я хочу ознайомити Вас з метою та завданнями нашого уроку.

Наша мова – це океан слів. Країна Орфографії з орфограмами – це мудра господиня, володарка цього океану слів. У нашій мові немає жодного слова, де б не використовувалась певна орфограма. Оскільки ми вже маємо певну необхідну базу знань, то зараз мусимо поглибити ще ваші знання про подвоєння букв на позначення збігу однакових приголосних звуків, навчитися розрізняти подвоєння та подовження в українській мові, виробити уміння правильно вимовляти слова із вказаними орфограмами, формувати вміння працювати з підручником та дидактичним матеріалом на уроці.

Цей матеріал буде необхідним для Вас як у житті, так і на практиці та в школі, інших навчальних закладах. Тож рушаймо поповнювати наші знання.

#### **IV. Сприйняття і засвоєння учнями нового навчального матеріалу**

Учитель, записуючи на дошці слова разом з учнями складає таблицю „Подвоєння букв на позначення збігу однакових приголосних звуків”

Правило	Приклад
<b>Подвосні приголосні маємо при збігу однакових приголосних:</b>	

на межі префікса й кореня:	відділ, ввічливий, віддати, заввишки, оббити, роззброїти;
кінця першої і початку другої частини складноскорочених слів:	військкомат, міськком;
кореня або основи на -н- (-нь-) і суфіксів -н(ий), -ник:	день —денний, ранок —ранній, причина —причинний, закон — законний, година —годинник, вікно —віконниця
на межі двох суфіксів:	письменник, прийменник, іменник, але <b>священик</b>
на межі дієслівної основи і постфікса – ся:	зрісся, вознісся, обвисся, пасся;
у збільшувально – підсилювальному суфіксі – енн- :	силенний, численний;
у прикметниках з наголошеними	Невблаганний, неказаний,

суфіксами – анн(ий), - янн(ий)-, - енн(ий)-:	незрівнянний, нескінченний
В словах іншомовного походження:	Ассирія, Пруссія, брутто, нетто;
В чоловічих і жіночих іменах:	Інна, Ілля, Маріанна, Ганна.

## **2. Бесіда:**

- З якою орфограмою Ви зараз ознайомилися?
- Що нового Ви дізнались про неї?
- Як Ви вважаєте з якою метою вона використовується в українській мові?
- Як відрізнити подвоєння приголосних від подовження?

## **3. Спостереження над мовним матеріалом**

Вчитель на дошці записує слова і пояснює учням як позначається подовження, а як подвоєння приголосних у фонетичній транскрипції.

Гілля – [г'іл:'а];

рілля – [р'іл':а];

відділ – [в'ідділ];

Туманний – [туманний].

## **IV. Закріплення вивченого матеріалу**

### **1. Слово вчителя**

- Ось ми і ознайомилися детально з правилами, коли в українській мові відбувається подвоєння букв на позначення збігу однакових приголосних звуків. Тепер мусимо рушати картою орфографічного

маршруту. Наш корабель з вами буде зупинятись у певних портах, а можливо і на перешкодах, а згодом і припливе до бухти оцінювання ваших навчальних досягнень, де чекатиме на нас і Мовна Фея. Приготувались. Рушаймо.

Наш корабель піднімає вітрила. Дме потужний вітер. Щоб допливти до I порту, нам потрібно перепливти через перешкоду - льодовий айсберг та успішно впоратися із завданням.

**1. Від поданих слів утворіть нові, в яких було б подвоєння літер. Складіть з ними речення:**

Година, день, закон, кордон, стіна, благати, заповідь, зелень, клітина, корінь, молодь, мить

**2. Запишіть подані слова, розберіть їх за будовою та поясніть орфограми.**

Відділ, беззубий, денний, осінній, розрісся, юннат, суддя, стаття.

- Із завданням впоралися успішно, і тепер ми підпливаємо до I порту. Тут ми мусимо з вами написати лише по 5 слів на вивчену орфограму для диктанту. (Учні за бажанням зачитують.)

**II порт.** Вирушаємо до іншого порту. Тут човен знову бачить перешкоду. По курсу прямо перед нами айсберг. На льодовиковій горі міститься обчислювальний центр. Він пропонує нам свої завдання:

**1. Перекладіть українською мовою.**

Язык — духовное богатство народа. «Сколько я знаю языков, столько раз я человек», — говорит народная мудрость. Но богатство, воплощенное в сокровищах языков других народов, остается для человека недоступным, если он не овладел родной речью, не почувствовал ее красоты. Чем глубже человек познает тонкости родного языка, тем тоньше его восприимчивость к игре оттенков

родного слова, тем больше подготовлен его ум к овладению языками других народов, тем активнее воспринимает сердце красоту слова (В. Сухомлинский).

***2. Прочитайте текст. Визначте його основну думку. Знайдіть слова з подвоєнням, прокоментуйте їх правопис.***

Користування сумішшю з двох мов — це одно з найтривожніших явищ загальнопедагогічного характеру. Говорити такою скаліченою мовою — це все одно, що грати на розстроєній скрипці. Все одно, що з дерева красуню різьбити тупою щербатою сокирою.

Скалічена мова — отупляє, оглуляє людину, зводить її мислення до примітива. Бо мова — це лад мислення, це віконця, через які людина бачить світ. Що ж вона побачить, коли віконця — кіптяві, засновані павутинням, засиджені мухами?.. Отже, шлях боротьби за високу успішність лежить передусім через мовну культуру, бо мовна культура — це живодайний корінь культури розумової, усього розумового виховання, високої, справжньої інтелектуальності (В. Сухомлинський).

***3. Перекладіть слова українською мовою. Порівняйте їх написання. Складіть з цими словами речення.***

Прикарпатье, Полесье, беззаветный, обочина, побережье, безделье, бесследный, кассир, нежданный, священник, кроссворд, иллюстрация, оттенок, оттепель, бездорожье, уверенность, бассейн, жужжать, рассчитывать, знания, массаж, соломенный, воссоединение

**III порт.** Щоб продовжити плавання і подолати нову перешкоду нам потрібно усно виконати завдання:

***Гра „ Створи орфограму”***



Учитель читає слово, а учні повинні утворити від нього будь яку частину мови , але так, щоб відбулось подвоєння у слові.

Наприклад: день – денний.

Кордон, ціна, година, лимон, бетон, корінь.

**IV порт.** Наш корабель знову пливе океаном, але, щоб доїхати до наступного порту , ми повинні виконати вправу з ключем.

**1. Запишіть слова у дві колонки: у першу з подвоєнням букв, у другу - без подвоєння.**

Мит..ю, огнен..ий, скажен..ий, височен..ий, антен..ий, тьмян..ий, вроджен..ий, ден..ий, орлин..ий, узбіч..я, Хмельнич..ина, неждан..ий, адресован..ий, однозмін..ий, вікон..ий, роз'єднан..ий, олов'ян..ий, нескінчен..ий, електрон..ий, дерев'ян..ий, умотивован..ість, без..ахисний, аграрно-сировин..ий, гіл..я, антропоген..ий, туман..ий.

Ключ. Підкресліть у кожному слові першу букву - прочитаєте вислів

В. Сухомлинського.

**Відбувається подвоєння:** миттю, огненний, височенний, антенний, денний, узбіччя, Хмельниччина, однозмінний, віконний, нескінченний, електронний, аграрно-сировинний, гілля, антропогенний, туманний.

**Не відбувається подвоєння:** скажений, тьмянний, вроджений, орлиний, нежданий, адресований, роз'єднаний, олов'яний, дерев'яний, умотивованість.

**Ключ.** Мова - духовне багатство народу.

А тепер ще й виконати завдання на картках.

### **Картка 1**

***На місці крапок вставте, де потрібно, букву н. Поставте наголос і поясніть правопис.***

Бездоган...ий, невин...ий, захоплен...ий, нездолан...ий,  
вихован...ість, неказан...о, багатомільйонний, гостин...о,  
надвікон...ик, стомлен...ий, туман...ний, антен...ий.

### **Картка 2**

*Де потрібно, вставте пропущені букви. Складіть два речення.*

Спросон...я, дозвіл...я, роздоріж...я, верховіт...я, узбереж...я,  
радіст...ю, вдячність...ю, павутин...я, узліс...я, затиш...я, багат...я, гіл...я.

### **Картка 3**

*Утворіть від поданих іменників форми орудного відмінка.*

Молодь, річ, папороть, пам'ять, швидкість, якість, свідомість, тінь,  
сіль, гілку, мужність, паморозь.

- Знову корабель рушає в плавання. Ось перепона. Завдання обчислювального центру таке: *лінгвістичне повідомлення про подвоєння букв на позначення збігу однакових приголосних звуків.*

**V порт.** Наближаємось до наступного порту. *Тут ми мусимо замінити слова за зразком. Доберіть до іменників прикметники.*

*Зразок.* Гілка — гілля сухе.

Насінина, волосина, колос, промінь, вуглина.

Наш корабель прямує до кінцевих зупинок. Та ось на тобі і знову перешкода. *Необхідно згадати прислів'я про мову, де б використовувалось подвоєння приголосних у словах.*

Наприклад: Добрим словом мур проб'єш, а лихим і в двері не ввійдеш.

**VI порт.** Після виконання цього завдання наш корабель пливе до останнього порту. *Там ми мусимо всього на всього лише продовжити речення про мову.*

- Мова - це не просто спосіб спілкування, а щось більш....

- Мова - це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше....
- Людина, яка втратила свою мову....
- Поки жива мова в устах народу, до того часу....
- Народ, що не усвідомлює значення рідної мови є .....

## V. Підсумок уроку

### 1. *Бесіда на узагальнення вивченого матеріалу.*

- Які є типи подвоєнь?
- Коли подвоюються приголосні звуки?
- Чому у слові «молоддю» приголосний подовжується, а у слові «молодістю» — ні?
- У яких дієсловах подовжується приголосний?
- Яку схему можна намалювати до слова «зрісся»?
  - У яких частинах мови трапляється подвоєння букв на позначення подовження м'яких приголосних?

### 2. *«Незвичайні потяги».*

У перший потяг «посадіть» слова-«пасажири» з подвоєними буквами:

1-й вагон — слова, які мають подвоєння на межі префікса і кореня;

2-й вагон — кореня і суфікса;

3-й вагон — основи і постфікса *-ся*;

4-й вагон — з подвоєннями в інших випадках.

У другий потяг «посадіть» слова-«пасажири» з подовженими м'яким приголосними:

1-й вагон — слова, які мають подвоєння *-нн-*:

2-й — *-лл-*;

3-й — *-тт-*;

4-й — *-сс-*.

А «проводжаючими» будуть слова без подвоєння.

### **3. Слово вчителя**

Залишено позаду рейси важкі, сходжені до земель незвіданих. Але архіпелагу словесного ми досягли успішно. Плавати нашому кораблю віднині і повік лінгвістичними морями та океанами, подалі від перешкод, вузьких річок, острівців та айсбергів.

До наступної зустрічі на борту корабля „Подвоєння букв на позначення збігу однакових приголосних звуків” у старших класах.

## **VI. Умотивоване оцінювання**

### **VII. Домашнє завдання**

1. Повторити матеріал підручника &26, с.181
2. Підібрати слова для пояснювального диктанту (15 – 20 слів)
3. Написати твір - мініатюру „ Материнська мова в моєму житті”